

Azərbaycan – Odlar Yurdu
Qədim Dövlərdəki Müşahidələr
Fərid Ələkbərov

Mənbə: Azerbaijan International jurnalı - Aİ 11.2 (Yay 2003)

© 2004. Azerbaijan International

AZERI.org

Azərbaycan uzun zamanlardan bəri yerin səthində yerləşən boşluqlardan sızan qazın yaratdığı “yanar yamaclar” fenomeninə görə “Odlar Diyarı” adlandırılmışdır. Bakıdakı Əlyazmalar İnstitutunda yerləşən qədim yazılı sənədlərdə bu barədə az sayda məlumatlar tapılmışdır.

I Əsr

Qədim əlyazmalarda “Bakının əbədi alovu” barədə ən ilkin məlumatlara eramızın V əsrində Bizans müəllifi Paniyalı Prisk tərəfindən qələmə alınan “Hekayələr” əsərində rast gəlinir. O, Romaya elçi göndərilən Romuldan sitat gətirir. Romulun söylədiklərinə görə Hun rəhbərləri Romaya müqavilə imzalamaya gələn zaman, onlar Qafqazdan keçərək Xəzər dənizi boyunca səyahət etmiş və burada “suyun altındayerləşən qayalardan qalxan alovu” görmüşlər. Aydınadır ki, bu mənbə indi istifadə olunmayan və ya yanar qaza istinad edir.

X Əsr

X əsr ərəb müəllifi əl-Məsudi özünün “Qızıl və Qiymətli Daş Mədənləri” əsərində vulkan aktivliyi və yanar məşəllər barədə yazır. O, Azərbaycan da daxil olmaqla bir sıra ölkələrin tarix və coğrafiyasını təsvir edir. Onun Azərbaycana səyahət etməsi və ya məlumatları başqa mənbələrdən toplaması məlum deyil.

O, həm palçıq vulkanlarının baş qaldırmasını, həm də mənbəyi yerin təkindən qaynaqlanan yanar neftin fontan vurmasını təsvir edir. Bu məlumat doğru ola bilər, belə ki, neft fontanları və palçıq vulkanları hələ də Abşeron yarımadasında və Xəzər dənizinin bir sıra adalarında indi də mövcuddur.

Əl-Məsudi müşahidələrini belə təqdim edir: “Neft istehsal edən Şirvanda bir vulkan vardır. Bu vulkan alov ixrac edir və o heç bir zaman sönmür.”

Daha sonra o, Xəzərin sahillərindən bir o qədər də uzaqda yerləşməyən adalarda gecələr çox uzaq məsafələrdən də görünən nəhəng atəş fontanlarının təsvirini verir. Bu təsvirində Məsudi “vulkan” sözünün qədim azərbaycanca istifadə olunan “atma” ifadəsini istifadə edir. Bu vulkanlardan biri

sahildən üç günlük məsafədə yerləşir və həmin vulkan ilin müəyyən dövrlərində fişiltılı səslər çıxarır. Nəhəng alovun dilləri həmin vulkanın içərisindən əzəmətli dağ kimi baş qaldırır. Həmin alov dənizinin böyük bir hissəsini işıqlandırır. Bu hadisəni sahildən müşahidə etmək olar.”

XIV Əsr

Bakılı Əbdürrəşid 14-15-ci əsrlərdə “Tanrının Yaratdığı Abidələrin və Möcüzələri Təsviri” adlı bir əsər yazmışdır. O, həmçinin yanar qazın mənbəyinin təsvirini verir.

“Müəyyən illərdə Bakı əhalisi dənizdən gələn və yuxarıya doğru baş qaldıran atəşi müşahidə edirlər. Bu atəş iki günlük və daha çox məsafədən də görünə bilir. Müəyyən bir müddət yandıqdan sonra, alov yox olur.”

XVII Əsr

Bugün Bakının şəhərkənarında Atəşgah adlı bir yerdə eyni adlı bir kompleks yerləşir. Atəşgah atəşpərəstlər tərəfindən istifadə olunurdu və indi muzeyə çevrilmişdir. Bu tikili Abşeron yarımadasında yerləşən “Suraxanı” adlanan ərazidə yerləşir. Bu söz fars sözü olan “Surax” (deşik) və “xanı” “fontanın mənbəyi” sözlərindən əmələ gəlmişdir. Tarixi mənbələrə görə, burada hindli atəş məbədinin (Atəşgahın) tikintisinə qədər, yerli camaat bu yerdə ibadət edirdilər, çünki “burada yanar yeddi müqqədəs çuxur” var idi. Və buradan da Suraxanı— var idi. Və buradan da Suraxanı—yanar fontanlı deşiklər adı yaranmışdır.

Atəşgahı 1683-cü ildə səyahət edən ingilis səyahətçisi Engelbert Kempfer yazır: “Əvvəllər, məbəddən 500 addımlıq məsafədə eyni sıra boyunca yerləşən 7 deşiyi müşahidə etmək olardı. İlkin zamanlarda alov bu deşiklərdən bayıra çıxardı. Sonralar alov yox oldu və başqa yerdə üzə çıxdı ki, həmin yerdə də sonralar Atəşgah tikildi.”

Veb direktor: Betti Bleyer

Tərcümə etdi: Aytən Əliyeva

Yoxladı: Ülviyyə Məmmədova

Redaktə edən və veb üçün hazırlayan: Aydan Nəcəfova